

QUATRE COMMÉMORACIONS 1988-1992

CONFERÈNCIA LLEGIDA EL DIA 25 DE NOVEMBRE DE 1988

PEL

M. H. PRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Sr. JORDI PUJOL I SOLEY

AMB UNS MOTS DE PRESENTACIÓ

DEL

Dr. EMILI GIRALT I RAVENTÓS

President de l'Institut d'Estudis Catalans

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MCMLXXXIX

QUATRE
COMMEMORACIONS
1988-1992

QUATRE COMMÉMORACIONS 1988-1992

CONFERÈNCIA LLEGIDA EL DIA 25 DE NOVEMBRE DE 1988
PEL
M. H. PRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
Sr. JORDI PUJOL I SOLEY

AMB UNS MOTS DE PRESENTACIÓ
DEL
Dr. EMILI GIRALT I RAVENTÓS
President de l'Institut d'Estudis Catalans

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MCMLXXXIX

ISBN: 84-7283-133-7
Dipòsit legal: B. 17709-1989

Altés, s. l.
Caballero 87, 08029 Barcelona

És propietat de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

PRESENTACIÓ

PEL

Dr. EMILI GIRALT I RAVENTÓS

President de l'Institut d'Estudis Catalans

This One

KA05-KXH-X02Y

Molt honorable Sr. President de la Generalitat de Catalunya,
Molt honorable Sr. President del Parlament de Catalunya,
Honorables senyors,
Digníssimes autoritats,
Il·lustres col·legues,
Senyores i senyors,

Sigueu benvinguts a l'Institut d'Estudis Catalans, sempre obert a totes les iniciatives ciutadanes de caràcter cultural.

És convencional quan es tracta d'actes com aquest que l'amfitrió, en aquest cas el President de l'Institut, faci la presentació del conferenciant. Això — em penso que tots hi estarem d'acord — és totalment inútil en aquesta ocasió. El President Pujol no necessita presentació, ni aquí, ni a Brussel·les, ni a Estrasburg, ni a Madrid; a tot arreu és prou conegut, i a partir d'aquest moment, sense més preàmbul, podria donar la paraula a l'il·lustre conferenciant i segurament hi guanyaríem tots.

Sigueu, però, condescendents i doneu-me un breu espai de temps per a destacar dos fets: l'un, referent a un aspecte de la personalitat del conferenciant; l'altre, referent a la singularitat i oportunitat d'aquest acte.

Sobre la personalitat del conferenciant voldria fer notar el seu interès per la història, el seu coneixement de la història, no solament de la història de Catalunya, sinó d'allò que en podríem dir la història comparada: la història de Catalunya dins els grans corrents de la història universal. Qualsevol persona que hagi conversat amb el President de temes històrics, o que incideixin en problemes històrics, se n'haurà adonat.

En la mesura que una relació vella de més de vint anys em permet d'aportar el meu testimoni, puc dir que en la persona de Jordi Pujol aquest interès i aquest coneixement de la història no és un element diguem-ne decoratiu, accidental, del seu pensament o de la seva actuació de polític, i que no ha estat desvetllat per les commemoracions històriques actualment en

curs. Fa més de vint anys, amb la seva personal intervenció es va fundar Editorial Lavínia, des d'on es va encoratjar la confecció i publicació d'obres de caràcter històric, com la *Cronologia dels moviments socials* i la *Bibliografia dels moviments socials*. Es va iniciar també l'estudi crític de la bibliografia dels moviments nacionals i del pensament nacionalista a Catalunya, estudi que — dit sigui entre parèntesis — potser algun dia hauríem de tornar a parlar de com acabar-lo. El concepte que Jordi Pujol tenia ja aleshores de la història i de la necessitat del seu coneixement és exposat en una nota editorial d'aquella *Bibliografia*, nota anònima, però que jo sé positivament que va ser redactada per ell, i que deia: «El primer objectiu d'aquest llibre és d'ordre científic: aspira a constituir un instrument de treball bàsic i útil a tots els futurs historiadors de Catalunya i dels seus moviments socials. Però en la gènesi d'aquesta obra ha jugat encara un altre factor: l'esperança que un millor i més complet coneixement de la nostra història social ajudi a construir una Catalunya que sigui més per a tots». Posar fonaments a una *esperança* i ajudar, en qualsevol camp, a *construir* Catalunya són unes constants en el pensament polític del nostre President. Bé, no és ara el moment oportú d'entrar més a fons en aquest tema. Em penso que interpreto correctament el pensament de Jordi Pujol si dic que per a ell la història no és una manifestació de narcisisme autocomplaent, sinó l'acte de rendir comptes, la realització d'un balanç: saber què hi ha d'aprofitable i d'alliçonador en el passat i què cal confiar als llimbs de l'oblit o al mer divertiment de l'historiador i dels erudits professionals.

Dit això, permeteu-me que passi al segon fet que he dit que voldria destacar: la singularitat d'aquest acte. Mai, probablement, en els vuitanta anys d'existència de l'Institut no s'havia reunit en els seus locals una tan gran concurrència d'autoritats civils. Mai, tampoc, cap President del govern de Catalunya no havia protagonitzat com a conferenciant un acte cultural de l'Institut d'Estudis Catalans, com s'esdevé en el vespre d'avui. Aquesta és la primera i més notòria singularitat de l'acte. Però, a més d'això, aquest és un acte singular pel que fa a la seva oportunitat. L'Institut d'Estudis Catalans està vivint una etapa de profunda transformació interna, de dinamització, de rejuveniment de les seves estructures organitzatives, gràcies a la reforma dels vells estatuts, o si voleu, gràcies a haver-se donat, sense traumatismes interns, uns nous estatuts. Estatuts virtualment aprovats, però que no són vigents encara perquè han de ser publicats degudament. Amb l'entrada en vigor dels nous estatuts i del seu nou reglament, no solament l'Institut i les seves seccions, sinó la vintena llarga de societats filials — un col·lectiu que comprèn

milers de professionals, científics i intel·lectuals — també en serà afectat. La Generalitat de Catalunya, que sempre havia atès l'Institut, la Generalitat de Catalunya que ha observat aquest procés de reforma amb gran interès, però sense interferir-s'hi gens ni mica, ha comprès que, una vegada reformat, l'Institut esdevenia apte per a fer sentir la seva veu en el concert de veus de la política científica de Catalunya. Sense cap exclusivisme per part de l'Institut, però també sense cap oblit — esperem-ho — per part dels organismes de govern. I com a prova d'aquest retrobament entre l'Institut i la Generalitat, puc anunciar-vos que un dia molt pròxim, potser la setmana que ve, serà signat un conveni marc entre la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, que regularà les formes de la futura col·laboració entre ambdues institucions. Aquestes circumstàncies, doncs, fan que en el moment actual hom pugui parlar de *refundació* de l'Institut d'Estudis Catalans. I de la mateixa manera que el nom de Prat de la Riba restarà sempre associat a la creació de l'Institut l'any 1907, l'Institut desitjaria també que, per tot el que acabo de dir i per tot allò que l'Institut haurà d'exigir-se a si mateix, el nom del President Pujol fos associat a la *refundació* de l'Institut i lligat a la nova etapa que s'obrirà amb l'aprovació dels nous estatuts i l'aplicació de l'esmentat conveni.

Molt Honorable President: moltes gràcies per haver escollit els locals de l'Institut per a fer-hi la vostra conferència. Moltes gràcies per tot el que és inclòs en el que acabo de dir, i moltes gràcies per tot.

Té la paraula el Molt Honorable Senyor President de la Generalitat de Catalunya.

CONFERÈNCIA
DEL
M. H. PRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
Sr. JORDI PUJOL I SOLEY

Molt honorable senyor President Coll i Alentorn, a qui d'una manera molt especial vull agrair la presència;
Molt honorable senyor President del Parlament;
Molt honorables senyors, consellers, diputats;
Autoritats totes;
Membres de l'Institut presents;
Senyores, senyors:

No passa gaire sovint, com ara recordava el professor Giralt, que el president d'un país decideixi de fer una conferència, però a mi fa temps que em ballava pel cap la idea de fer-ne algunes. En moments especialment agitats des d'un punt de vista polític i fins i tot electoral, vaig pensar que em calia i em cal poder pensar sobre Catalunya amb un cert distanciament. Fins i tot vaig pensar i penso que al país en general li convindria fer una parada i reflexionar sobre ell mateix, però això, fer-ho o no fer-ho, decidir això, és el mateix país qui ho ha de fer jugar, és el conjunt de catalans o, si més no, els seus sectors més conscients els qui han de decidir si convé fer o no aquesta reflexió. Jo únicament puc prendre una decisió que em comprometi a mi; jo sí que la vaig fer i la vull fer amb una certa solemnitat: per això la faig amb aquestes conferències i, a més, triant aquesta seu, aquest Institut, per tot el que significa i el que representa.

He decidit de fer dues conferències, potser més i tot, però de moment dues. Una, aquesta d'avui, i una altra, d'aquí a tres setmanes, sobre Carles III i el Despotisme Il·lustrat. Després veuran per què he triat aquest tema, del qual parlaré a Llotja, que és un lloc ben idoni, amb la celebritat del segle XVIII, de Carles III, de la Junta de Comerç, etc. Són conferències sobre història, però realment són una invitació, amb aquesta excusa, a la reflexió que els deia, i són també, òbviament, un risc que assumeixo: o sigui, que serà molt fàcil de criticar-me, de ser criticat pels historiadors, perquè jo no sóc de l'ofici i perquè les commemoracions, a molts d'ells, no els acaben

d'agradar. Temen de les commemoracions les interpretacions i, àdhuc, les manipulacions, i ho comprenc, però m'admetran que tothom té dret a veure en la història, no tan sols uns punts de referència o uns coneixements, sinó una explicació del present i una comprensió de la pròpia personalitat; i també admetran que, per a un polític que no vulgui ser només un gestor, aquesta comprensió és del tot necessària, i també ho és, em sembla, per a un poble que senti la necessitat de realitzar-se d'una manera activa amb protagonisme propi. També hi haurà crítiques de sociòlegs que diran, i alguns historiadors ho diuen també, que la història en gran part és sociologia i que jo no ho tinc prou en compte en les meves conferències; potser tindran raó, però és que el meu propòsit és de parlar només de les grans línies, plantejar algunes grans qüestions, sobretot esbossar alguns horitzons i convidar tothom a aprofundir-hi, rebatre-ho si cal, i a fer propostes. No cal dir que també hi haurà crítiques de polítics; són inevitables aquestes, i qui sap si poc o molt encertades, però jo només els demano que les facin i que facin ells el mateix esforç que jo he fet, no sé si reeixit, per a acostar-se personalment als temes que plantejo.

Amb aquestes conferències i amb algunes més que potser faré més endavant, si m'atreveixo a desafiar el perill de cansar el país, i que seran, si les faig, menys centrades en la reflexió històrica, cerco encara un altre objectiu, que és el de contribuir a elevar el to del nostre debat polític i, en general, del nostre debat col·lectiu. Aquest objectiu, no sé si s'assolirà per mitjà de les meves conferències, però espero que sí que l'assoleixin les reaccions que provoquin, si és que en provoquen; m'agradaria que sí. Estic segur que ens seria més fàcil d'entendre segons què del que avui ens passa des del prisma del Despotisme Il·lustrat o del Modernisme cultural i polític, que per mitjà del capbussament en els sovint petits, fugaços i, d'altra banda, inevitables problemes de cada dia. Durant els propers quatre anys, pel cap baix, hi haurà quatre oportunitats de commemorar fets de la nostra història de gran significació. Em refereixo, concretament, a les commemoracions del Mil·lenari, del centenari de l'Exposició del 88 — que de fet, aquesta, ja s'està acabant —, del segon centenari de la mort de Carles III i del centenari de les Bases de Manresa del 1892.

S'escaurà alguna altra data, però, significativa i digna d'especial record. Per exemple el 350.^è aniversari de la Guerra dels Segadors, i també el 5.^è centenari del descobriment d'Amèrica. De moment avui, però, ens centrarem en les quatre commemoracions suara esmentades.

Abans de tractar de cadascuna d'elles, parlem del sentit de les comme-

moracions. De vegades s'hi fa brometa, d'aquestes coses, o se les critica com una manifestació cofoia. Al meu entendre això és erroni. No hi ha cap país, cap país amb gruix, que no commemori les seves principals efemèrides històriques. Aprofiten les commemoracions per fer una reflexió i una definició d'ells mateixos en el doble sentit de com són i de com voldrien ser, i, també, de com volen que els altres els vegin. I elaboren projectes de futur, marquen rutes. Una commemoració ben feta arrenca del passat, però per contemplar el present i per projectar el futur. Ara mateix estem vivint algunes commemoracions així: França prepara el segon centenari de la Revolució. Hi posarà molt d'èmfasi, però el més digne d'atenció és veure quin serà el punt central d'aquesta commemoració. Jo n'havia parlat alguns cops amb el meu amic desaparegut, Edgar Faure, que era el comissari de la commemoració del segon centenari, i li preguntava: «Però, vostès, què commemoraran?» I em deia: «No commemorarem l'Assemblea Nacional, no commemorarem la presa de la Bastilla — la commemoració central no es farà el 14 de juliol —, ni, òbviament, el Terror, ni Robespierre, ni tampoc Napoleó, que és un producte de la Revolució. Comemorarem la Declaració dels Drets de l'Home. És d'això, del que França se sent orgullosa: dels Drets de l'Home. I és com a engendradora dels Drets de l'Home que vol ser reconeguda per tot el món. Però, i és curiós, aquesta mateixa França republicana, que es prepara a commemorar el 1789, va commemorar l'any passat el mil·lenari de la monarquia. Ho va fer d'una manera informal, com correspon a una república, però d'una manera ben real; i llegint els articles i comentaris, els llibres de divulgació i obres de recerca — de tot hi va haver, i molt — que amb aquest motiu es varen publicar, s'observa que el que França volia subratllar amb la commemoració era la continuïtat del poble francès. Ben estructurada, rica, amb una història brillant i un present molt important, sorprenentment, França passa ara un moment amb un punt d'incertesa, un moment d'una certa interrogació sobre ella mateixa, i sent la necessitat d'afirmar-se, d'afirmar-se en l'esclat dels Drets de l'Home, certament, però també en la seguretat que dona la continuïtat de mil anys d'història de França.

A més d'aquestes dues commemoracions franceses, fa poc n'hi ha hagut una altra de molt llunyana geogràficament i mentalment de nosaltres, bicentenària, que és la del naixement d'Austràlia. Poso aquest exemple perquè vegin que això passa a tot arreu. De fet és la commemoració bicentenària de la creació de la primera colònia penal, concretament a Botany Bay, perquè, com vostès saben, l'origen d'Austràlia fou un penal. I la intencionalitat del bicentenari és de dir: «Nosaltres, australians, vàrem néixer com una colònia

penal, però, al cap de dos-cents anys, hem fet aquest gran país; això és el nostre orgull, això dóna ales a la nostra esperança i a la nostra voluntat de futur; és per això que ho celebrem.»

Encara més significatiu és el mil·lenari que se celebra enguany, també, de la cristianització de Rússia. Més exactament podríem dir de les Rússies, com històricament s'havia dit i és oportú de recordar en aquest cas, perquè el fet central d'aquesta cristianització es va produir a Ucraïna. Fa mil anys que el príncep Vladimir fou batejat a Kíev, i podria semblar, després de tants anys de materialisme històric i de dialèctica, que això no caldria recordar-ho més, però la veritat és que no es pot entendre res de la Rússia d'avui, de la d'avui, sense considerar aquest fet i la forma com per aquest fet evolucionà la història; sense considerar, per exemple, l'íntima connexió entre poder temporal i religió que va caracteritzar tota la història russa i que ha caracteritzat la societat russa fins avui, com acaba de demostrar la important escriptora francesa Dencausse quan analitza la societat russa dels segles XIX i XX. I això és molt important, avui, perquè les reformes de Gorbaxov per a anar endavant necessiten cooperació de la societat russa, una societat que està conformada històricament d'una determinada manera. I no es pot entendre res d'avui tampoc sense tenir en compte el que ha estat el misticisme rus o sense pensar en la transcendència que ha tingut que Rússia fos ortodoxa i bizantina i no romana, que basculés cap a l'àrea de Bizanci i no cap a l'àrea més europea i occidental; però no és això el que vull subratllar, sinó que, en un moment incert i de canvi, Gorbaxov creu oportú que aquell mil·lenari se celebri i que se celebri amb una gran pompa. És a dir, que, en un moment de canvi profund, caldrà utilitzar totes les energies i recórrer a tots els sentiments autèntics del poble rus per a anar endavant; i Gorbaxov, com ja va fer Stalin en un moment certament molt diferent, que fou el que ells anomenen la guerra pàtria de 1941-1945, torna al clàssic recurs de les arrels fondes, i veu en el mil·lenari una possibilitat de mobilització col·lectiva, de reafirmació nacional, de reconciliació i d'assumpció d'un projecte de futur. És, com deia, el clàssic recurs a les arrels fondes quan cal fer un gran esforç.

Encara que més llunyà en el temps actual — no pas en l'històric, perquè va tenir lloc l'any 1976 —, cito breument el bicentenari dels Estats Units d'Amèrica, que, més que per la manifestació de la potència nord-americana, fou marcat per la referència a la filosofia fundacional dels Estats Units. Vos-tès recorden que els anys setanta foren allà una dècada de crisi moral, un període d'interrogació, i que tornar als orígens per a refer-se i per a anar un altre cop endavant fou el motiu inspirador d'aquella commemoració. No hi

ha dubte que sempre que un país, una societat, algú, proposa una commemoració, ho fa també pensant, i d'aquí ve la reserva que hi puguin tenir a vegades els historiadors, en la proposta que farà de futur, no pas únicament en la reflexió històrica.

Molt modestament, quan probablement ningú no hi pensava ni havia preparat cap commemoració, vaig demanar que des de la Generalitat es commemorés l'any 1983 el tercer centenari d'un fet històric tan poc conegut com és la publicació del *Fénix de Catalunya* de Feliu de la Peña. Ho vaig fer amb l'objectiu que els catalans no tinguéssim en aquest període, que d'altra banda marca la Catalunya moderna, un sol punt de referència, que evidentment jo assumeixo plenament, que és el del 1714, com a gran acte d'afirmació de voluntat de ser, de nacionalisme indestructible. Em va semblar que era bo que els catalans tinguéssim un altre punt de referència que fos el del 1683, en el qual es defineix una voluntat i un programa de sistemàtica construcció d'un país. Em semblava, doncs, que era bo que els catalans tinguéssim aquests dos punts de referència, el del 1714 i el del 1683. La commemoració, molt modesta, que no sé si va arribar a penetrar gaire en la consciència col·lectiva, tenia aquest objectiu.

Els he fet tota aquesta sèrie de consideracions per allò que he dit abans: perquè hi ha una certa tendència a la ironia a casa nostra sobre aquestes coses, que no em sembla justificada, i perquè, com saben, ja fa temps que reclamo una reflexió col·lectiva a Catalunya sobre els nostres problemes fonamentals. Si llegeixen les conferències que per raó del càrrec, no pas per una decisió meua, personal, com la d'avui, he hagut de fer aquests últims mesos, de caràcter polític, de caràcter cultural o de caràcter econòmic, o els discursos que he fet darrerament en el Parlament, o també els que són més conseqüència de l'exercici quotidià del meu càrrec, veuran que en tots ells, d'una manera molt sistemàtica, reclamo aquesta reflexió. Crec que nosaltres vivim una època de grans possibilitats com a país, com a nació, però també de grans riscos, de grans riscos per a tothom, però especialment per a un país com el nostre. Per això demano un esforç col·lectiu de reflexió, de definició i de projecte, que ens ajudi a donar una resposta adequada als nostres reptes actuals, que bàsicament són dos: el de ser, aquest és el principal, ser d'una manera ben plena, i el de tenir, tenir un país ben bé al dia perquè es pugui projectar en el temps i en l'espai.

Les quatre commemoracions de què parlem ens hi poden ajudar. Crec que vénen en un bon moment. Cadascuna d'elles té un significat ben propi, però molt encaixat en una perspectiva de continuïtat en el marc d'un fluir

històric i alhora d'un projecte de país. És a dir, totes elles queden ben encastades, queden ben inserides, en el que podríem dir un argument.

D'aquestes commemoracions, la més immediata — de fet ja és quasi formalment acabada, encara que continuarà essent objecte de reflexió i n'hem de treure lliçons — és el centenari de l'Exposició del 88. Però jo alteraré l'ordre i començaré per la de Carles III, perquè, de cara a l'argument esmentat, l'argument de l'obra em va millor, i perquè, de totes quatre, és la que més urgentment planteja problemes d'ordre ideològic. És entorn d'aquesta commemoració, molt més que entorn del Mil·lenari o del centenari de l'Exposició, que se'ns planteja una batalla d'idees. És la que, en un cert sentit, podria ser perillosa, però, potser per tot això, ho confesso, és la que en certs aspectes m'apassiona més; i per això faré, especialment en la línia del que avui explico, però molt més a fons, una altra conferència sobre Carles III i el Despotisme Il·lustrat el mes de desembre, a Llotja.

Ahir mateix, un amic, a qui vaig deixar llegir la meva conferència d'avui, em manifestava la seva sorpresa. Em deia que, com a nacionalista que és i que jo també sóc, el sorprenia i en part li desagradava que dedicés tanta atenció a Carles III i que, matisadament, en parlés bé. Doncs bé, la meva resposta va ser ahir, i és avui, que precisament si en parlo tant és perquè sóc nacionalista, si en sento la necessitat de parlar-ne és precisament perquè sóc nacionalista. Per això sento la necessitat d'examinar aquesta figura, que nosaltres mateixos examinem aquesta figura, les conseqüències que se'n poden treure i, sobretot, les projeccions actuals, els projectes i les propostes que, en conseqüència, en poden ser fetes. Som nosaltres els qui hem de treure les conclusions de tot això.

Carles III va dur a terme una política contrària a la continuïtat de Catalunya com a poble. Va atacar la nostra llengua i la nostra cultura a fons. N'hi ha prou amb recordar, per exemple, la Reial Cèdula del 1768. A més fou un rei dèspota, i això es manifestà per exemple, entre molts altres fets, en la seva política de restricció de les llibertats municipals. Ho dic perquè, en la seva política de restricció de les llibertats municipals. Ho dic perquè, en la commemoració de Carles III que es pugui fer, no sé si aquest tema es posarà de manifest. Val a dir, però, que tot plegat s'inscriu en els plantejaments de la Nova Planta i val a dir, també, que alguns d'aquests punts, per exemple el del Despotisme, cal situar-lo en el temps, cosa que li lleva, en certs casos, una bona part de les connotacions negatives actuals.

Podríem dir que sí, malgrat tot, fem la commemoració, és perquè en Carles III hi havia també altres coses que eren positives, i aquestes varen pesar en la decisió del govern de la Generalitat de commemorar aquest bicen-

tenari. És veritat, però no és tota la veritat ni la principal part de veritat. El més decisiu no fou això sinó que, entorn de l'època i la figura de Carles III, es produïren una sèrie de fets molt importants en aquells moments i molt condicionadors del que després ha passat i del que avui som i del que avui passa. Ens hi va moure, sobretot, que la reflexió sobre aquests fets i les seves conseqüències és d'una gran actualitat, ens serveix avui i ens ajuda a pensar el nostre futur.

El regnat de Carles III fou una època de modernització i d'innovació, d'europeïtzació i de progrés a Espanya. Cal dir que el procés fou general a Europa. Va ser una gran conjuntura general, amb un gran progrés a Portugal, a Suècia, a molts estats d'Alemanya, a molts estats d'Itàlia, a Àustria... Va ser una gran conjuntura, i aquí també es va produir aquest gran progrés i, a més, en un grau alt. Recordin que, durant el regnat de Carles III, es dona l'autorització perquè els catalans comerciïn amb Amèrica; es fa la pau amb Turquia, cosa que per al comerç català també va ser molt positiva; es dona una empenta formidable a la colonització agrària; la industrialització comença a agafar volada, el creixement demogràfic és espectacular; es crea aquella fama del «catalán laborioso que de las piedras saca pan», etc.

Tot això és bo. Però la lliçó històrica que hem de treure de la commemoració no es desprèn d'això. Després de tot, i com he dit, sense voler-hi treure mèrit, aquelles transformacions, poc a molt, són generals a Europa; a Espanya també varen ser molt generals, però a Catalunya foren més intenses, i d'aquí ve allò del «catalán laborioso». El que crida l'atenció, i això és el que vull subratllar, és que els beneficis del regnat de Carles III foren efímers excepte a Catalunya. Cal matisar aquesta afirmació. Cal dir, per exemple, que durant unes dècades encara va semblar que algunes obres d'Andalusia seguien avançant; que Astúries, a cavall de la seva incipient mineria, també es va mantenir en una certa línia de progrés; que al País Basc es va produir una fractura molt important a la primeria del segle, però que després hi va haver una certa represa. Però, amb molta diferència, moltíssima, la zona que va continuar aprofitant l'impuls adquirit durant la segona meitat del segle XVIII fou Catalunya. Per què? Aquesta és la pregunta: per què? ¿per què, fins i tot durant el final del segle XVIII i tot el segle XIX, a tot el sud d'Europa, no tan sols a la península, de Lió per avall i de París per avall, només hi ha dues zones industrials importants, que són la Llombardia i Catalunya? Aquesta pregunta val per a tothom. També per als més entusiastes de Carles III. ¿Per què això a Espanya es va perdre i a Catalunya no? Aquest és el punt central de la

nostra commemoració, que fa que almenys jo li doni tanta importància i fa que estigui parlant de tot això.

Carles III era un dèspota il·lustrat. Un dèspota, repeteixo, del segle XVIII, que és el mateix que avui, i a més il·lustrat. Però els dèspotès — tampoc els del segle XVIII — no compten amb el poble ni amb la societat i no en fan, no en creen. Això té, i les va tenir fa dos-cents anys, dues conseqüències. La primera és que, quan desapareix la Il·lustració, només resta el Despotisme. I la segona és que, quan el dèspota es torna feble, ningú no fa res, ningú no té iniciativa i tot es desfà. És el que va passar en una bona part d'Espanya, però no a Catalunya. Per què no a Catalunya? Per tres raons: perquè hi havia societat civil, que vol dir capacitat d'iniciativa individual i col·lectiva, de tota la societat; perquè hi havia una cohesió social alta, si més no relativament alta i evidentment molt més alta que a la resta de l'Estat, i perquè hi havia sentiment de país, que vol dir estímulo i il·lusió col·lectius, que vol dir ideal col·lectiu, per més somort que en alguns aspectes pogués semblar.

Políticament, socialment i econòmicament, el segle XIX fou dolent per a tot Espanya. Totes les malvestats, guerres civils, pèrdues de colònies, etc., varen afectar tothom, també Catalunya, però a Catalunya, gràcies a aquests tres fets i a tota la dinàmica positiva i autònoma, és a dir no dirigida, que hi havia, es va continuar construint una societat i fent un país.

Una commemoració no consisteix només a parlar del que va passar fa dos-cents anys, ja ho he dit, sinó, també, del que allò ha generat després i de com ha influït en la realitat d'avui. Per tant, commemorem Carles III en el marc d'una realitat d'avui, que és fruit d'un creixement econòmic que ve ja del segle XVIII, d'un reforçament de la societat civil, i — i això era més difícil de preveure ara fa dos-cents anys — de la recuperació de la consciència nacional. Tot plegat en el marc, també, d'un fet negatiu que ja es donava a l'època de Carles III, com és la insuficiència del poder polític. O sigui, que si algú ens convidés a assumir l'esperit posat al dia de Carles III, podríem dir que sí, sempre i quan poguéssim conservar els tres elements que han fet que aquesta visió de les coses no hagi fracassat a Catalunya: la possibilitat d'una acció econòmica eficaç, la primàcia de la societat civil i tot allò que assegura la nostra cohesió social, i el reforçament i reconeixement del nostre caràcter nacional. Són les coses que marquen la diferència entre el fracàs i l'èxit. Podria passar que ara algú ens fes arribar un missatge europeitzador i modernitzador, un missatge il·lustrat posat al dia, però alhora centralista i dirigista. Això podria passar. Podria, fins i tot, passar que aquesta fos la commemoració de Carles III tal com la faran a Madrid. Si l'expressió «despotisme il·lustrat», ni que

sigui posat al dia, sembla massa forta, sí que com a mínim es pot dir que ara hi podria haver una proposta de jacobinisme il·lustrat. A una proposta així hauríem de dir rodonament que no, hauríem de dir que no a la neoil·lustració dirigida i forana i a tota mena d'uniformació o d'harmonització, per més que ens les presentessin com a progressistes.

Això és, fonamentalment, el que volia dir — i ho ampliaré molt el mes que ve — sobre Carles III. Continuem endavant.

Durant tot el segle XIX Catalunya va anar treballant en la línia econòmica iniciada el XVIII i, de fet, en el XVII. Recordin només el que els he dit abans: el *Fénix de Catalunya* de Feliu de la Peña és del 1683. Aquesta línia de treball havia estat indubtablement ajudada per la política de Carles III. La industrialització, la innovació tècnica i el proteccionisme, però alhora l'esforç d'uropeïtzació, marquen la pauta del segle XIX: no oblidin que aleshores el proteccionisme era general a Europa, on només hi havia dos països lliurecanvistes per raons molt pròpies, que eren Anglaterra i Bèlgica. Industrialització, innovació tècnica, proteccionisme i esforç d'uropeïtzació marquen el nostre segle XIX, però també ho fan l'associacionisme, l'esforç cultural — al qual avui em referiré poc, però que de fet constitueix un element bàsic en tot aquest procés — i la recuperació de la consciència col·lectiva.

En aquest procés hi ha diversos moments culminants — l'impuls industrial dels anys 30, l'enderrocament de les muralles de Barcelona l'any 1856, l'aprovació del pla Cerdà el 1859, l'embranchada econòmica del 1875 al 1882 —, però no hi ha gairebé cap fet tan significatiu i emblemàtic com l'Exposició Universal de Barcelona del 1888.

Permetin-me que els recomani la lectura de la conferència del senyor Duran i Farel, que ell mateix va titular «Reflexió ciutadana sobre l'Exposició Universal de 1888». No m'allargaré sobre aquesta commemoració, no pas perquè ja se n'hagi dit molt, sinó sobretot perquè el seu significat és molt clar i poc discutit, i les conclusions que se'n poden treure són molt menys perilloses o gairebé gens.

Amb tot, serà bo que subratllem d'una banda que l'Exposició va representar l'esclat de la burgesia, de l'esperit d'iniciativa i de la industrialització, però, a més, l'Exposició i tot el seu entorn — tot el món econòmic i social que la varen fer possible — varen estimular uns propòsits col·lectius, varen accentuar molt fortament les línies de força del que havia estat l'acció col·lectiva, econòmica i social de la Catalunya del XIX. Concretament, varen estimular la línia d'uropeïtzació i la de modernitat, i, fins i tot, hi varen introduir un important component de cosmopolitisme.

Hi ha tres fets més, produïts per l'Exposició o que es varen produir en el període de la qual ella mateixa és filla, que vull subratllar; són fets important i fets actuals, perquè el que m'interessa és la projecció actual d'aquests fets; són fets entorn dels quals avui — en termes d'avui — hem de pensar. El primer és que l'Exposició és, també i sobretot, un gran triomf, un gran esclat de la ciutat de Barcelona, que serà a partir d'aleshores una altra ciutat. Barcelona ha tingut sempre en tota la nostra història un gran pes a Catalunya i ha estat un gran motor: aquest gran pes és una de les nostres constants històriques, però en determinats moments el seu paper de motor arriba a punts especialment molt alts. El segon fet important i actual és que tot plegat es produeix en un ferment cultural molt propi i de fort sentiment de país. El catalanisme polític és molt incipient encara, però Catalunya té consciència d'ella mateixa perquè, sobre la base d'una personalitat pròpia, confusament però fortament sentida, s'ha anat accentuant durant tot el segle XIX el distanciament amb la resta de l'Estat produït per un desenvolupament diferent. Aquesta diferència és, precisament, el resultat del fracàs del post-Carles III a la resta de l'Estat i no aquí, i aquesta diferència és també al seu torn el resultat d'un fet diferencial previ. L'Exposició, tot l'entorn en què es produeix i la mateixa apoteosi de Barcelona contribueixen a fer adquirir més seguretat en els nostres valors propis. I el tercer fet, lligat amb els anteriors, és el senyal de ruta que Catalunya, com a conseqüència d'això, es marca i que el modernisme va posar molt de manifest: és la decisió de posar-se al dia, com diu en Duran en la seva conferència. Al dia, en tot: en l'art, en la ciència, en la cultura, en la indústria, en el comerç, en la política. I de fer-ho, a més, combinant tradició i modernitat.

Pensin que el 1881 — l'Exposició és el 88 — surt «L'Avenç», que serà el portaveu del modernisme, però que apareix en una societat encara un bon tros provinciana. I que, només vint anys més tard, Catalunya ja s'ha situat a l'avantguarda europea de la modernitat amb la generació de Casas, de Picasso, de Domènech i Montaner, de la revista «Pèl & Ploma», etc. Relacionat amb això, en el seu pregó de la Mercè, en Josep Carreras va dir una cosa molt important. Va dir que el wagnerianisme que hi va haver a Catalunya al final del segle, fruit d'aquesta mateixa opció col·lectiva, no fou tan sols una opció musical i artística, sinó sobretot una opció política i nacional. Paral·lelament es podria dir el mateix de l'interès per la literatura escandinava, per Strindberg i Ibsen, o pels romàntics alemanys; recordin el gran predicament que tenien aleshores Heine i Novalis, o bé el de l'anglès Ruskin; recordin, també, el parentiu del modernisme amb el «Jugendstil» germànic. El que va passar, i en Carreras

ho diu, és que Catalunya va decidir de jugar a fons dintre i fora d'ella mateixa i buscar el seu punt de referència, per dir-ho clar i sense embuts, lluny d'Espanya, de la Mediterrània i del Sud. No va voler que el seu punt d'ancoratge fos ni Espanya, ni la Mediterrània, ni el Sud, sinó Strindberg, Ibsen, Ruskin i l'art germànic...

Tot això que hem estat dient — Barcelona, la nostra pròpia cultura, el punt d'ancoratge que volem per al nostre país — són coses que l'Exposició del 88 va posar sobre la taula i que avui, d'una altra manera, és clar, hi tornen a ser. Vint-i-cinc anys més tard el país va fer una altra opció. Va ser la del noucentisme, la del nou classicisme per a redescobrir el Sud, no Espanya, però sí el Sud: la Mediterrània, Grècia, Itàlia, la llatinitat.

Quin ha de ser avui el nostre ancoratge? Evidentment, Europa. Mai no deixarem de ser carolíngis. Mai no deixarem de banda — crec que no l'hem de deixar de banda — la vella aspiració de Fontanella, de Feliu de la Peña i de molts catalans del XVIII de ser l'Holanda del Sud, com ells deien. Però, com? Quin paper reservem a la Mediterrània, que ara és un mar emergent? Ja no és un mar decadent. Després de segles de decadència, la Mediterrània és un mar emergent i és el nostre mar. ¿I quin paper a Espanya, que també és un país, tot ell, emergent, dels qual formem part? Perquè és evident que la matriu de la cultura dominant a Espanya no és la mateixa que a Catalunya. Podria arribar-ho a ser, naturalment, si es perdés la nostra personalitat cultural, si es destruís, si ens empeltessin la cultura castellana, però això no ha de ser. Per això a nosaltres, en aquesta cruïlla on convergeixen l'Europa carolíngia — la que ve del nord, vull dir —, la Mediterrània i Espanya — més exactament la cultura i la mentalitat més dominants i més representatives d'Espanya que representa una altra manera de ser europea —, se'ns planteja, com va passar ja fa cent anys, el problema de l'opció i, potser, la possibilitat de la síntesi de tot això. En tot cas, se'ns planteja un risc i, alhora, una brillant perspectiva.

Algú podria creure que les dues commemoracions que acabo de comentar són de caràcter més econòmic, en contraposició a un caràcter més de consciència nacional de les altres dues; però la veritat és que tot va entrelligat i que un poble no és tan sols una història, o una llengua, o unes institucions polítiques, o una economia, o un art, o un model social: un poble és tot això.

Fa molts anys vaig sentir la necessitat d'escriure i de difondre clandestinament un assaig titulat *Els tres catalanismes*. Era quan hi havia qui identificava Catalunya quasi exclusivament amb la llengua, i d'altres, en canvi, deien que només tindria sentit per mitjà del canvi social i, fins i tot, en aquell mo-

ment alguns parlaven de revolució social. Hi havia, finalment, qui sostenia que Catalunya només existiria en el grau que fos un país econòmicament fort. Aquest són els que jo anomenava catalanismes cultural, social i econòmic, i que alguns contraposaven quan, en realitat, com he dit ara, Catalunya els ha d'incloure tots tres. Tots tres mútuament se sustenten, es potencien i fan el tot, i es consoliden definitivament si es poden donar allò que sempre ens ha mancat més, i avui també, que és una estructura política i institucional adequada, és a dir, no de compartimentació. Crec que només contemplant Catalunya i la seva història com un tot, i com un tot que fa camí, com un poble en marxa, podem veure-la de manera que sigui possible un projecte de futur viable i constructiu. El Mil·lenari concretament, en paraules que no són meves, ens planteja un repte, el d'intentar explicar com un poble que es veu ell mateix com a mil·lenari, que ha passat per grans i difícils trasbalsos socials i polítics i que ha estat molts segles sense Estat, avui continua afirmant la seva identitat nacional. ¿Quin ha estat el fil conductor constantment renovat, ara més amagat, ara més visible, però constantment renovat d'aquesta identitat i de la seva continuïtat? La llengua, la cultura, el paisatge, la tradició, el sentiment, la geografia, tot són signes d'identitat. Però ¿què els ha conduïts de generació en generació, què els ha conservats i els ha fins i tot enriquits perquè avui nosaltres en tinguem aquesta percepció? És un poble, el nostre, que potser en pura lògica, tal com li han anat les coses, hauria d'haver desaparegut o esdevingut marginal i residual, però no ha estat així. Per què? I com que no ha estat així, avui pot sentir-se capaç, i jo crec que se n'ha de sentir, de fer alguna cosa més que simplement sobreviure; més encara, crec que té la possibilitat de plantejar-se objectius realment ambiciosos. Només hem de vigilar que no ens passi allò que algun cop s'ha donat en la nostra història, i és que Catalunya de vegades, potser a causa d'algun dels seus handicaps tradicionals, s'ha proposat objectius que fins i tot l'han dépassada.

Per això, en aquesta commemoració del Mil·lenari, jo demano que no ens limitem a recordar els nostres orígens ni a repassar el que és el nostre patrimoni. El patrimoni, que jo de vegades anomeno l'herència, és molt bàsic per a un poble. Ai del poble que la perd, l'herència! Després m'hi tornaré a referir. Només demano, pensant en el projecte de futur, una especial atenció a les dades que han condicionat la nostra història i, sobretot, una especial atenció a aquestes tres dades: la geografia, la demografia i els handicaps acumulats. Sempre, per exemple, hem estat un país demogràficament petit, envoltat de països sensiblement més grans i expansius, i, ara mateix, també és així. Mai la geografia, d'altra banda, no ens ha deixat passar despercebuts, restar

durant segles ignorats, al marge, coent-nos pausadament al nostre propi foc i sense interferències. I això continua així. A més, hem anat acumulant alguns handicaps històrics, per exemple, el que ens ve del caràcter comtal i no reial de la Casa de Barcelona, que encara ens pesa avui. Quan el conseller d'Indústria de la Generalitat fa quinze dies va anar a l'illa de Malta a visitar una fàbrica que un empresari català hi ha posat per, des d'allà, exportar sobretot cap als països de l'est d'Europa i del nord d'Àfrica, en un exemple de la vitalitat industrial actual del nostre país, tornà un pèl deprimat perquè la presència catalana, que ha estat tan important a Malta i es palpa, per exemple, en els noms dels grans mestres de l'Orde, consta com a aragonesa, òbviament. Això és un simple fet històric, si vostès volen, però davant meu mateix, sense anar més lluny, al síndic de l'Alguer, en un acte que vàrem fer a la Generalitat, en un moment determinat se li escapà de parlar de la presència aragonesa a l'Alguer. Tot això pot semblar poc important, però té el seu pes avui. És un handicap com el de la relativa marginació dintre d'Espanya, ja des del primer moment, que és resultat de fets històrics com ara la feblesa tradicional del nostre poder polític i les conseqüències sobre la nostra mentalitat col·lectiva que això ha tingut i té.

És clar que també tenim punts positius acumulats: l'hàbit de l'obertura exterior i a la innovació; l'equilibri global del país, que explica la seva cohesió i que és una formidable arma que tenim, molt superior a la de la gran majoria de pobles que ens envolten; les conseqüències d'haver-nos avançat durant més de dos-cents anys, en el desenvolupament econòmic i social, a una gran part del sud europeu. Això són fets positius acumulats, però jo demano que no oblidem els nostres handicaps, no pas per resignar-nos-hi, sinó per tenir-los ben presents en la nostra acció. I demano també, en aquesta commemoració del Mil·lenari, que pensem quina és la nostra vocació històrica. Catalunya ha tingut alguna cosa a dir, té alguna cosa a dir.

No es tracta, doncs, en el Mil·lenari, de parlar només del passat. És clar que ens cal recordar i subratllar el nostre origen carolingi, però no com a simple coneixement històric o complaença romàntica, sinó com a afirmació actual i com a projecte. Quan l'any 1985 vaig voler posar els catalans alerta de cara a la propera integració a la Comunitat Europea des del punt de vista econòmic i de la competitivitat, però, també i sobretot, des del polític i del cultural, vaig triar per fer-ho la ciutat d'Aquisgrà: no el palau de la Generalitat, ni Ripoll, sinó la ciutat d'Aquisgrà. A sota mateix de la torre de Carlemany, vaig fer, més que un discurs, una confessió d'uropeïtat, confessió en el sentit de declaració i de compromís, i la vaig fer en tant que català i amb solem-

nitat. Al costat mateix d'on hi ha encara la corona de l'emperador Otó, vaig començar dient: «Vinc de lluny, dels confins de l'imperi». Alguns es van sorprendre una mica. «Nosaltres érem — els vaig explicar — l'avançada de l'imperi cap al sud, l'avançada de l'Europa aleshores, puix que la península estava dominada pels musulmans cap al sud». I vaig afegir-hi que «per a nosaltres, venir a Aquisgrà no és anar a l'estranger, és anar als orígens», i que integrar-se a la Comunitat Europea «per a Catalunya serà com tornar a casa».

Tot això són coses que encara pesen molt avui. No fa gaire que a Madrid em van demanar que els fes una petita exposició sobre qüestions del Mil·lenniari, i els vaig explicar això mateix. En canvi, per a tota la resta d'Espanya, el que s'ha de considerar, d'ara fa mil anys, és una altra cosa: els vaig explicar tota la història del Beato de Liébana, i van quedar molt parats. Aquella filosofia, tot aquell pensament d'un polític disfressat de monjo, molt important i, probablement, diuen avui, molt clarivent, d'un petit monestir de Santo Toribio — molt a prop de Potes, a la vall de Liébana, entre Cantàbria i Astúries —, que escriu el que després se n'ha dit el *Beatus* — llibre del qual hi ha tantes reproduccions arreu —, és, de fet, una crida a la resistència contra els musulmans i una crida a la recuperació d'una cosa que és Toledo. Ells, quan només eren quatre a les muntanyes d'Astúries, pensaven en Toledo. Tenien una visió clarivent que el que havien de fer era de conquerir Toledo, i no els importava — i no ho dic en so de crítica, ben al contrari — res més que això. Nosaltres, en canvi érem simplement, o molt més, segons com es vulgui veure, l'avançada, el baluard meridional de l'imperi carolingi, i encara ho som en un cert sentit.

Això, que sembla tan llunyà, és molt actual i permet de comprendre el sentit d'una conversa que vaig tenir fa anys amb un polític socialista espanyol molt destacat, quan encara en el seu sector, en el que en diuen la família socialista, hi havia molta reserva envers la integració europea i envers, no cal dir-ho, la integració occidental. Jo li vaig dir: «Nosaltres, els catalans, volem ser europeus com els holandesos». Vaig dir-li-ho així. Podia haver dit com els belgues o com els alemanys o com els de qualsevol altre país de la primera Comunitat europea. Volia dir: «Volem formar part d'Europa amb la mateixa intensitat i el mateix esperit i sentiment que aquests països, no essent holandesos ni belgues, perquè no ho som, som catalans, però amb la mateixa intensitat i el mateix esperit i sentiment que aquests països». Ell, amb molta naturalitat, em va dir: «Doncs jo, no». Té segurament una altra manera de sentir-se europeu, que també deu ser vàlida, que també és vàlida, i que li ve de la seva història, de la història de la qual ell i el seu entorn són producte i que

és diferent de la nostra. I és que la història és present i condiciona el futur: la Marca Hispànica i el Beato de Liébana són vius avui i, en fer la commemoració del Mil·lenari, això sobresurt, això aflora. I pot aflorar d'una manera molt positiva per a tothom.

De tota manera, ho repeteixo, no es tracta de parlar només del passat, es tracta d'enfocar el Mil·lenari en un sentit d'universalitat en el temps i en la realitat del nostre poble. L'alfa i l'omega, com alguns cops he dit. Es tracta, dic sempre, amb motiu del Mil·lenari, de restaurar Sant Pere de Roda, amb tot allò que significa, i de crear i impulsar alhora el Centre de Sistemes Numèrics, és a dir, el centre on s'estudia l'aplicació de la informàtica a les obres de gran enginyeria, i de fer-ho, com ho fem, en col·laboració amb la UNESCO. Les nostres arrels i el nostre romànic, la tecnologia d'avui i de demà i la col·laboració internacional: això és el Mil·lenari.

Acabo aquest punt referint-me a un altre objectiu del Mil·lenari. Mil anys d'història són motiu de confiança i d'orgull. Allò que dèiem dels francesos, que volen que quedi clara la continuïtat de França. També ells necessiten aquesta confiança i aquest orgull. No un orgull poca-solta, sinó un orgull que procedeix de saber que es ve de lluny i que s'ha fet feina. Catalunya n'ha feta, de feina, i ha tingut continuïtat, totes dues coses. Saber explicar aquesta feina i aquesta continuïtat, i saber fer entendre, com deia abans, que durant mil anys, malgrat els alts i baixos i les fractures institucionals, hi ha hagut un fil conductor, dóna una gran confiança, que és el que necessitem per al gran repte d'aquest tombant de segle i per a aquestes grans possibilitats que enmig de riscos tenim.

El Mil·lenari pot ser motiu, d'una banda, d'esclat polític, en el sentit sentimental de la paraula. Això és bo. Seria mala cosa que féssim escarafalls de l'esclat patriòtic. Seria mala cosa que féssim, com de vegades hi ha algú a casa nostra que fa, escarafalls del noble sentiment patriòtic. Estaríem perduts si ho féssim i això fos dominant. Però el Mil·lenari, sense renunciar a això, també pot donar l'altre resultat que ara deia: reforçar la confiança i la serenitat, ajudar a no tenir por, a no sentir-se frustrat, a sentir-se segur. Deia Vicens i Vives: «El que ens convindria és això: dominar la història, promoure dirigents i quadres i anar a poc a poc». Però, per a això, cal tenir confiança i seguretat, sentir-se segur. Tot això, evidentment, només es pot fer a condició que no ens desdiguem mai, pel camí, dels nostres propòsits.

Per acabar, contemplem ara tot això de més a prop i parlem de les Bases de Manresa i del seu centenari.

Aquest país que té mil anys, que va néixer com una marca carolíngia, és

a dir com l'extrem baluard cap al sud de l'Europa de l'època, sempre ha estat i s'ha sentit marcat per aquest fet. Aquest país va intentar de crear una força política i una gran realitat cultural a cavall dels Pirineus fins que en l'enfrontament amb França va perdre i es va haver de retirar; després va aconseguir encara assegurar-se una presència a Espanya i, d'altra banda, va dur a terme una important acció mediterrània, que va arribar a tenir un moment de gran esplendor política i econòmica, artística i cultural als segles XIII i XIV; després va caure en una terrible decadència que va arribar a amenaçar-lo de mort, fins al punt que molts — historiadors, polítics, escriptors, reis — l'han donat per acabat més d'un cop al llarg dels segles XVIII i XIX. De fet, aquest país, que ja des del segle XVII i sobretot en el XVIII i en el XIX havia iniciat un ressorgiment, finalment, ja en bona part recuperat demogràficament, econòmicament i socialment, decideix de reclamar el reconeixement de la seva identitat i tornar a tenir un paper polític, decideix de recuperar la llibertat i el protagonisme. Això és el catalanisme. El catalanisme cultural i l'econòmic, però sobretot el polític, que es defineix per primer cop, almenys amb tota claredat i amb coherència, l'any 1892 a les Bases de Manresa. És a dir, torna a ser veritat allò que abans he dit: un poble tard o d'hora ha de transcendir la dimensió econòmica o cultural o la que sigui, i s'ha d'afirmar, també, políticament.

Parlo de les Bases de Manresa, al final de tot, no sols per cronologia, sinó per allò que abans els deia: per l'argument, per necessitats, que diuen, del guió. He començat parlant de Carles III, perquè la contemplació del seu regnat i, sobretot, del que va passar després del seu regnat dona peu a parlar d'uns factors positius molt principals de què Catalunya ha pogut disposar des de fa 300 anys: la societat civil, la cohesió social, el sentiment de país. Això porta a un moment culminant, l'Exposició del 88, sempre submergit el país, més o menys conscientment, en la realitat de la seva història, de la seva personalitat pròpia, de les seves arrels, dels seus reflexos col·lectius, dels seus condicionaments, dels seus mil anys d'existència. Però arriba un moment, després de segles d'un lent desvetllament econòmic, social i cultural, que el país sent la necessitat d'afirmar-se també políticament. Això passa sempre, indefectiblement. No podia ser d'altra manera, i fa cent anys que vam arribar en aquest moment d'eclosió.

Ara que, d'aquí a quatre anys, en farà cent de les Bases de Manresa, és un bon moment per a fer-nos col·lectivament aquesta pregunta: ¿quin és el balanç d'aquest segle de catalanisme polític? Què hem aconseguit? En què hem fracassat? On som? I també, deixant d'arrençar del passat per a pensar en el futur: què hem de fer? Precisament en aquest camp de l'autonomia, que

per a nosaltres bàsicament vol dir la institucionalització del fet nacional, estem molt submergits en els problemes, les tensions i tot sovint les decepcions de cada dia. Hem de mirar de prendre una certa distància i veure quin ha estat el resultat del llarg termini dels cent anys. Sovint vénen de dintre de Catalunya mateix, de la resta de l'Estat i de la resta d'Europa, i ens diuen: «Vostès han fet molt! Vostès han fet un gran camí! Vostès són un exemple!» Jo, el president d'aquest país, me'ls miro, els contemplo i m'interrogo a mi mateix sobre si tenen raó ells en el seu gran elogi o jo en el meu judici més matissat.

No es tracta tant d'analitzar què varen ser les Bases de Manresa, com de calibrar el camí fet per Catalunya sota l'impuls del catalanisme durant aquests cent anys. ¿Què és Catalunya, avui, després d'aquests cent anys, i en quin grau ho és a conseqüència del catalanisme? ¿Quins són els nostres actius i els nostres passius després de cent anys de catalanisme polític? Aquesta valoració ens ha de servir per a orientar el nostre camí els anys que vénen.

Senyores i senyors,

El meu objectiu és, com els deia, demanar un esforç col·lectiu de reflexió, de definició i de projecte, que ens ajudi a donar una resposta positiva als nostres reptes actuals, que ens permeti d'aprofitar les grans i engrescadores possibilitats que com a poble tenim. Com ens advertia també Vicens i Vives: no podem «anar d'esma pel món», sense saber ben bé ni d'on venim ni on anem. No és que sigui aquest el nostre cas. Però el mateix Vicens ens recordava que els pobles amb una situació geogràfica i un context com el nostre estan sotmesos a considerables pressions, que els obliguen a un constant i renovat esforç d'afirmació i definició. Permetin-me, per tant, que, per acabar, recapituli alguns dels conceptes o grans temes que han sortit en el decurs del meu parlament.

Primer: Els factors positius que han fet possible un particular desenvolupament social, econòmic i cultural de Catalunya: la societat civil, la cohesió social, el sentiment de país.

Segon: Demano, amb insistència i un punt de solemnitat, que siguin tinguts en compte els nostres handicaps acumulats.

Tercer: La possibilitat, enfront de la qual hem d'estar preparats intel·lectualment, que ara ens facin una proposta actualitzada però inspirada en el despotisme il·lustrat.

Quart: El caràcter emergent de la Mediterrània de cara als nostres punts d'ancoratge.

Cinquè: El caràcter també emergent d'Espanya. No és el país decadent que va ser, almenys, durant un parell de segles.

Sisè: El punt d'ancoratge que hem de triar.

Setè: El nostre origen carolingi, amb totes les conseqüències bones i dolentes.

Vuitè: El fil conductor que, malgrat tants i tan difícils canvis estructurals i polítics, ens ha assegurat la nostra identitat i la nostra continuïtat.

Novè: La necessària traducció política i institucional d'una realitat cultural i lingüística, econòmica i social com la de Catalunya.

Sobre aquests punts i d'altres que hi pot haver, jo, humilment, que quedí clar, i sabent ben bé que aquest no és el meu ofici, amb un punt de solemnitat, amb l'autoritat moral que em dóna el meu càrrec i molt convençut que ens cal fer-ho, demano reflexió. Al mateix temps que ens ocupem, evidentment, dels nostres problemes de cada dia i dels problemes més estrictament polítics, demano que el país, la gent que ho pot fer i la gent que ho ha de fer, ho faci: que hi reflexioni. Sense abandonar, però, la nostra tasca de cada dia, cal que es faci aquesta reflexió a fons, i que es faci amb la convicció que estem en un moment en què podem fer molt. Jo no puc creure que tots els qui vénen de fora i tots els qui ens miren des de fora, i ens diuen que realment aquest és un país que progressa, i un país fort, s'equivoquin. Penso que sí, que és veritat que estem passant un bon moment. L'hem de saber aprofitar, i per a això ens cal tenir idees clares i estar ideològicament i intel·lectualment ben armats per dintre.

No els puc negar que personalment l'estic fent, aquesta reflexió, i que de fet, en bona part, la tinc feta. Sense parlar-ne directament, em sembla que en tot el que he dit s'endevinen prou bé les meves conclusions. Per exemple, ha quedat clar que, al meu entendre — insisteixo molt en aquest punt perquè em sembla especialment conflictiu en aquest moment — hauríem de dir que no a una eventual proposta que, sota la cobertura de modernitat — que d'altra banda els catalans ja conreem sense necessitat d'importar-la ni que ens la vinguin a vendre de fora gent que l'ha descoberta molt més tard que nosaltres —, ens volgués vincular a un projecte neodirigista i neocentralista. Però ara no es tracta d'entrar en les preses de posició personals. Com els deia, el que realment seria positiu fóra que s'iniciés a Catalunya ara un nou procés de cons-

cienciació, que no es pot fer tan sols des de dalt ni tan sols des de la política. La consolidació política i institucional de Catalunya necessita que aquest procés sigui alhora profund i extens, de les minories i de tot el país. M'agradaria, amb aquesta conferència, haver-hi contribuït.

Moltes gràcies per la seva atenció.

